

KLAGE PÅ KARAKTERER

Videregående opplæring

Veiledning til faglærere

BEGRUNNELSE FOR STANDPUNKTKARAKTERER

April 2015

INNLEDNING

Den enkelte faglærer skal ha grundig kjennskap til det regelverket som gjelder ved fastsetting av og klage på karakterer. Det er også nødvendig å ha noe kjennskap til sentrale bestemmelser i forvaltningsloven.

Lov og forskrift finnes på lovdata (www.lovdata.no).

- Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova) - 17.07.1998 nr. 61
- Forskrift til opplæringslova – 23.06.2006 nr. 724
- Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven) – 02.10.1967 nr.00

Denne veiledningen er en innføring i de **formelle** kravene som stilles til en begrunnelse av standpunkt karakter. Veiledningen er ment som en hjelp til å forstå de prinsipper og den tenkning som ligger til grunn for regelverket, og de krav som stilles til faglærers begrunnelse. Veiledningen er først og fremst skrevet med tanke på faglærere som skal begrunne standpunkt karakterer.

Generelle regler for saksbehandling er gitt i forvaltningsloven.

Spesielle regler for fastsetting av karakter og eventuell klage på karakter er gitt i forskrift til opplæringsloven.

Forskrift til opplæringsloven kapittel 3 omhandler vurdering

Forskrift til opplæringsloven kapittel 5 omhandler klage på karakter

FORVALTNINGSLOVEN

Forvaltningsloven inneholder regler om myndighetenes behandling av forvaltningssaker. Formålet med forvaltningsloven er blant annet å sikre individet mot at det tas vilkårlige avgjørelser i forvaltningen. For å forstå bestemmelsene om fastsetting av og klage på karakter i forskrift til opplæringsloven, bør man også ha kjennskap til sentrale bestemmelser i forvaltningsloven. Vi vil her se på noen bestemmelser som er viktige for å forstå klagers rettigheter og de krav klageinstansen setter til faglærers begrunnelse for karakter.

En del av de forhold som til vanlig reguleres av forvaltningsloven, reguleres også av forskrift til opplæringsloven. Forskrift til opplæringsloven kapittel 5 omhandler klage på karakter. Forvaltningslovens bestemmelser kommer til anvendelse der hvor ikke annet er bestemt i forskrift til opplæringsloven. Dersom det ikke er samsvar mellom reglene i forvaltningsloven og en særlov (opplæringsloven) går alltid særlovens bestemmelser foran, jf. forvaltningsloven § 1.

Eks.: I henhold til forvaltningsloven er klagefrist på enkeltvedtak 3 uker. Forskrift til opplæringsloven fastsetter fristen for klage på karakter til 10 dager.

Til vanlig skal enkeltvedtak **begrunnes**, jf. forvaltningsloven § 24. Forskrift til opplæringsloven § 5-7 sier imidlertid at den som har klagerett **kan** kreve begrunnelse for standpunkt karakter. Dette innebærer at skolen ikke er forpliktet til uoppfordret å begrunne en hver karakter, men at elev/foresatte har krav på begrunnelse dersom han/hun ber om det.

Forvaltningslovens § 25 gir generelle bestemmelser om **innhold** i begrunnelse for enkeltvedtak. Disse bestemmelsene ligger i bunnen når standpunktkarakterer skal begrunnes:

- Begrunnelsen **skal** vise til **de regler vedtaket bygger på**. I denne forbindelse vil det først og fremst si forskrift til opplæringsloven § 3-3, som igjen viser til **læreplanen**.
- I begrunnelsen **skal** det nevnes de **faktiske forhold** som vedtaket bygger på. Dette innebærer at det må gis en konkret beskrivelse av elevens kompetanse.
- I begrunnelsen **bør** de hovedhensyn som har vært avgjørende ved utøving av skjønn nevnes.

Faglærer bør være klar over at elev/foresatte kan ha **rett til innsyn** i deler av den dokumentasjonen som ligger til grunn for karaktersetning. Partenes rett til innsyn er regulert i forvaltningsloven § 18. En part har rett til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter, men har vanligvis ikke innsyn i dokumenter som er utarbeidet for intern saksforberedelse. En part har imidlertid rett til innsyn også i interne dokumenter, dersom dokumentet inneholder faktiske opplysninger som har hatt betydning for avgjørelsen.

REGLER FOR FASTSETTING AV STANDPUNKTKARAKTER

Forskrift til opplæringsloven kapittel 3, ”Individuell vurdering i grunnskolen og i vidaregåande opplæring”.

Kapittel 3 i forskrift til opplæringsloven omhandler vurdering. Her finner vi blant annet de bestemmelsene som er gitt for **fastsetting av karakterer**. Ved en eventuell klage på karakter skal klageinstansen ta stilling til om disse reglene er overholdt.

I denne veiledningen er det bare vist til de bestemmelsene som er sentrale i forhold til krav til begrunnelsen for standpunktkarakterer. Oversikten er ikke uttømmende, og bestemmelsene er heller ikke gjengitt i sin helhet.

Rett til vurdering, jf. § 3-1

Elever har rett til vurdering. Retten innebærer rett til underveisvurdering og sluttvurdering. Elevene skal være kjent med hva som blir vektlagt i vurderingen og hva som er grunnlaget for vurderingen.

Grunnlaget for vurdering i fag, jf. § 3-3

Grunnlaget for vurdering i fag er de samlede kompetansemålene i læreplanen for det enkelte faget. I vurderingen skal det ikke tas hensyn til:

- forutsetningene til den enkelte
- fravær
- forhold knyttet til orden eller atferd

I faget kroppsøving skal i tillegg innsatsen være en del av grunnlaget for vurdering.

Grunnlag for vurdering i orden eller atferd, jf. § 3-5

Grunnlaget til vurdering i orden eller atferd er knyttet til skolens ordensreglement. Det skal tas hensyn til elevenes forutsetninger. Til vanlig skal det ikke legges avgjørende vekt på enkelthendelser, hvis den ikke er særlig klanderverdig eller grov.

Underveisvurdering i fag, jf. §§ 3-11 og 3-16

Underveisvurdering skal gis løpende og systematisk med sikte på faglig utvikling. Den kan være skriftlig og/eller muntlig. Eleven har minst en gang hvert halvår rett til en samtale med kontaktlærer om sin utvikling i forhold til kompetansemålene i faget. Det skal kunne dokumenteres at underveisvurdering er gitt.

Sluttvurdering i fag, jf. § 3-17

Sluttvurderinger skal gi informasjon om kompetansen til eleven ved avslutningen av opplæringen i fag i læreplanverket.

Standpunktkarakterer i fag, jf. § 3-18

- Standpunktkarakteren må baseres på et bredt vurderingsgrunnlag som samlet viser kompetansen eleven har i faget.
- Eleven skal ha mulighet til å forbedre kompetansen sin i faget inntil standpunktkarakteren er fastsatt (det er læreren som bestemmer hvordan denne vurderingen skal skje).
- Eleven skal gjøres kjent med hva det er lagt vekt på i fastsetting av hennes/hans standpunktkarakter.
- Eleven og foresatte skal få skriftlig varsel dersom det er fare for ikke grunnlag for standpunktkarakteren i fag og ved fare for nokså god og lite god i orden eller atferd. Varslet skal gis så tidlig at økt innsats kan påvirke karakteren, jf. forskrift til opplæringsloven § 3-7. Varslet må gis i eget skriv, og skolen må kunne dokumentere at varsel er gitt. Etter fylte 18 år varsles ikke foresatte.
- Det skal varsles i hvert halvår. En elev som får et varsel om høsten, må varsles igjen om våren om det på nytt er fare for manglende vurderingsgrunnlag i fag eller nedsatt karakter i orden eller i atferd.

FAGLÆRERS BEGRUNNELSE FOR STANDPUNKTKARAKTEREN

Standpunktkarakterer er en sluttvurdering og skal gi informasjon om kompetansen til eleven ved avslutning av opplæringen. Standpunktkarakteren skal ikke være noe "gjennomsnitt" av tidligere karakterer, men skal relateres til elevens kompetanse i faget på det tidspunktet standpunktkarakteren fastsettes.

Ved fastsetting av standpunktkarakter utøver læreren et faglig skjønn. Dette faglige skjønn må imidlertid utøves og begrunnes i samsvar med og innenfor de rammene som følger av forskrift til opplæringsloven og Læreplanverket for Kunnskapsløftet (LK06).

Ved klage på standpunktkarakter må faglærer gi en begrunnelse for karakteren som viser at gjeldende bestemmelser for karaktersetting er fulgt. For at klageinstansen (Klagenemnda for karakterer) skal kunne ta stilling til om reglene for fastsetting av karakter faktisk er fulgt, må begrunnelsen gi tilstrekkelig informasjon om hvordan vurderingen av elevens kompetanse er gjort. Vi vil her redegjøre for de krav klagenemnda for karakterer i Akershus stiller til begrunnelsen for standpunktkarakterer:

- Faglærers redegjørelse skal gi en konkret beskrivelse og helhetsvurdering av elevens samlede kompetanse opp mot målene for faget i læreplanen, jf. forskrift til opplæringsloven § 5-12. Det er ikke tilstrekkelig å vise til karakterene eleven har fått underveis (eller anføre lav, middels eller høy kompetanse) uten å forklare hva eleven

mestrer/ikke mestrer i forhold til læreplanmålene. Eksempler på konkret beskrivelse av et kompetansemål, se eget punkt.

- Standpunktkarakteren må baseres på et bredt vurderingsgrunnlag som samlet viser kompetansen eleven har i faget, jf. forskrift til opplæringsloven § 3-18. Klagenemnda anser det som et minimumskrav at vurdering av elevens kompetanse i alle hovedområder i læreplanen beskrives.
- Det må kun tas utgangspunkt i læreplanens kompetansemål, og ikke utenforliggende forhold. Utenforliggende forhold kan være elevens forutsetninger, fravær eller forhold knyttet til orden og atferd. I faget kroppsøving skal i tillegg innsatsen til eleven være en del av grunnlaget for vurdering.
- Grunnleggende ferdigheter må ikke brukes som selvstendig vurderingsgrunnlag. Grunnleggende ferdigheter i fag er integrert i kompetansemålene der de bidrar til utviklingen av fagkompetanse.
- Bruk av kjennetegn på måloppnåelse/vurderingskriterier kan være nyttig i vurderingsarbeidet. Slike kjennetegn/kriterier må ha tilstrekkelig bredde og være tydelig forankret i læreplanens kompetansemål. **Som konkret beskrivelse av elevens kompetanse vil en enkel avkryssing av kjennetegn på måloppnåelse imidlertid ikke være tilstrekkelig.**
- Eleven har krav på systematisk og løpende underveisvurdering. Faglærer skal kunne dokumentere at underveisvurdering er gitt, jf. forskrift til opplæringsloven § 3-16. Det ligger ingen krav i forskriften til lange skriftlige utredninger om underveisvurdering. Blant annet vil en avkrysningsliste som viser når vurderingen er gitt til den enkelte elev være tilstrekkelig, eller at dato for slik vurdering angis i redegjørelsen. Klagenemnda ber om at faglærer dokumenterer at underveisvurdering er gitt, hvis eleven tar dette opp i sin klage. Dersom underveisvurdering ikke tas opp i elevens klage, krever ikke klagenemnda at faglærer skriver noe om temaet.
- Ved klage på standpunktkarakter skal faglærer skrive en redegjørelse. Dersom faglærere angrer på karakterfastsettelsen må faglærer også skrive en redegjørelse. Dersom faglærer har sluttet, må skolen sende en redegjørelse. Klagen behandles ikke før redegjørelsen foreligger hos klagenemndas sekretariat.
- Lengden på faglærers redegjørelse bør ikke overskride mer enn 3 sider.
- Faglærers redegjørelse skal ikke erstattes eller utdypes av diverse vedlegg som e-postkorrespondanse, its learning-utskrifter, karakterutskrifter, utskrift av læreplanen i faget o.l. All relevant informasjon knyttet til faglærers vurdering av elevens måloppnåelse i faget og eventuelt andre forhold av betydning for fastsettelsen av standpunktkarakteren skal klagenemnda for karakterer i utgangspunktet kunne lese ut av faglærers redegjørelse (klagenemnda skal ikke måtte «lete» seg frem til relevant informasjon). I enkelte tilfeller kan det selvsagt være påkrevd å legge ved ytterligere dokumentasjon.

- Når faglærer ikke har gitt eleven standpunkt karakter på bakgrunn av fravær og manglende innleveringer skal faglærer gjøre rede for hva som ble gjort for å skaffe grunnlag for vurderingen.

Gode eksempler på konkret beskrivelse av et kompetansemål

For å anskueliggjøre klagenemndas krav om konkret beskrivelse av elevens kompetanseoppnåelse er det klippet ut noen eksempler fra ulike faglæreres redegjørelser ved siste års klagebehandling.

Historie

Kompetansemål	Vurderingsform	Måloppnåelse
<p>Historieforståelse og metoder Mål for opplæringen er at eleven skal kunne</p> <ul style="list-style-type: none"> • utforske ulike korte historiske framstillinger av en og samme hendelse, og diskutere forfatterens valg av innfallsvinkel og spørsmålsstilling <p>Samfunn og mennesker i tid Mål for opplæringen er at eleven skal kunne</p> <ul style="list-style-type: none"> • drøfte hvordan opplysningstidens ideer påvirket og ble påvirket av samfunnsomveltninger på 1700- og 1800-tallet • gjør rede for hovedtrekk ved den industrielle revolusjon og undersøke hvilken betydning den fikk for næringsutvikling og sosiale forhold i det norske samfunnet 	<p>Skriftlig prøve Dato .....</p> <p>Tema: a) opplysningstid og revolusjoner og b) industrialisering. Prøven var todelt og bestod av en multiple choice som utgjorde 1/3 av samlet karakter. Del to gikk ut på å definere, forklare og drøfte. Denne delen utgjorde 2/3 av samlet karakter.</p>	<p>Eleven var meget god på gjengivelse av fakta (del a) og fikk her karakteren 6. På del b viste hun gode kunnskaper, men mangler sentrale momenter om forutsetningene for den ind. revolusjonen. Hun har mangelfulle kunnskaper om hvordan Norge ble industrialisert. Drøftingsoppgaven til slutt viser middels måloppnåelse. Karakter: 4 Samlet karakter på prøven: 4+</p>

Samfunnsfag

Individ og samfunn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne:

- definere sosiale begreper knyttet til sosialisering og bruke dem til å undersøke trekk ved sosialiseringen av ungdom i Norge.
- forklare hvorfor kjønnsroller varierer mellom samfunn og kulturer, og diskutere hvorfor kjønnsrollene endrer seg over tid.

- gjøre greie for forandringer i familie- og samlivsformer.
- diskutere etiske, økonomiske og juridiske sider ved å gå inn i et samliv og følger av samlivsbrudd.
- gjøre greie for årsaker til kriminalitet, grunngi hvorfor samfunnet straffer, og vurdere hvordan kriminalitet kan forebygges.

Eleven viser svak forståelse for sentrale begreper. Diskuterer ikke forholdet mellom normer, verdier, sosiale roller, kjønnsroller osv. i tilknytning til sosialisering av barn/ungdom i Norge. Når det gjelder kjønnsrollenes endringsmønstre gjør eleven i svært liten grad rede for hvordan dette kan forklares med bakgrunn i kultur/samfunnsforandringer som læreplanen vektlegger. Den samme svakheten viser seg i manglende forståelse for forandringer i samlivsformer. Eleven viser ikke forståelse for at dette i stor grad henger sammen med sosiale forandringer. Når det gjelder økonomiske og juridiske sider ved å gå inn i og ut av samliv mangler vesentlig faktakunnskap om felleseie, særreie, ektepakt, separasjon og skilsmisse. I forhold til lovbrudd og straff har ikke eleven tilegnet seg forståelse for mulige individuelle- og allmennpreventive virkninger av forskjellige straffeformer, og eleven gjør ikke rede for hvilke straffeformer som praktiseres i Norge. Prestasjonen bærer generelt preg av synsing, og eleven viser i svært liten grad at hun har tilegnet seg kunnskap fra læreboka/undervisningen.

Karakter: 2

Norsk skriftlig

Mål for opplæringa er at eleven skal kunne

- skrive essay, litterære tolkninger og andre resonnerende tekster med utgangspunkt i litterære tekster og norsk tekst- og språkhistorie.

Eleven har slitt med å få god struktur på denne type tekster. Han har selv brukt få virkemidler, og har hatt problemer med å gjøre greie for virkemidlene i tekster som skal analyseres. Han har vist at han kjenner noen av ordene, men kan ikke forklare begrepene så godt. Hvilken funksjon han mener de har i teksten, blir derfor uklart. Ut fra dette blir kompetansen lav.

- skrive klart disponerte tekster med tydelig fokus og saklig argumentasjon.

Her blir også manglende struktur årsak til lav kompetanse. Eleven har ofte vist god evne til å finne relevante og saklige argumenter, men hovedinntrykket er at tekstene er så uryddige at argumentasjonen blir vanskelig å følge.

Matematikk

Kompetansemål	Elevens måloppnåelse	Prøve/vurderings-situasjon
Geometri <i>Mål for opplæringa er at eleven skal kunne</i> <ul style="list-style-type: none"> • utføre beregninger med tredimensjonale vektorer som er representert både geometrisk og på koordinatform • bruke og tolke skalar- og 	Eleven kan regne skalarprodukt, men ikke vektorprodukt uten hjelpemidler. Hun kan avgjøre om vektorer er parallelle. Måloppn.: Lav middels Eleven behersker å regne ut avstand til linjer, men ikke til	Alle fire kompetansemål: Årsprøve 12.04.11

<p>vektorproduktet i beregning av avstander, vinkler, areal og volum</p> <ul style="list-style-type: none"> • bruke vektorregning til å finne liknings- og parameterframstillinger til linjer, plan og kuleflater • beregne lengder, vinkler og arealer i legemer avgrenset av plan og kuleflater 	<p>plan. Hun klarer heller ikke å vise at en linje ligger i et plan. Måloppn.: Lav middels</p> <p>Eleven klarer å forklare likningsframstilling for plan, men klarer ikke å regne med likningsframstilling for kuleflate. Måloppn.: Lav middels</p> <p>Eleven behersker ikke å anvende regnereglene i sammensatte oppgaver. Måloppn.: Lav</p>	
---	---	--